

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SYSTEMATICKÉ TEOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2011

Hana Honová, DiS.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA SYSTEMATICKÉ TEOLOGIE

Obor

Náboženství se zaměřením na vzdělávání a katechetika

Hana Honová, DiS.

Konfucianismus a křesťanství

Vedoucí práce: Dr. Ing. Eduard Krumpolc, Th.D., CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
V Olomouci, dne 3.dubna 2011

Poděkování

Děkuji panu Dr. Ing. Eduardu Krumpolcovi, CSc., Th.D., za odborné vedení a mnoho cenných rad a podnětů, které mi k této práci poskytl. Dále děkuji svým rodičům za trpělivost a panu MUDr. Pavlu Bothovi za oporu při sepisování své bakalářské práce.

OBSAH:

ÚVOD	6
1. NÁBOŽENSTVÍ VE STARÉ ČÍNĚ	7
1.1 Náboženství čínského starověku	7
1.2 Čínská civilizace a náboženství	8
1.3 Stará Čína	8
2. CO JE KONFUCIANISMUS?	11
2.1 Konfucius a jeho doba	12
2.2 Učení Konfucia	15
2.3 Konfuciánská literatura	18
2.4 Vývoj konfucianismu	20
2.5 Obřady a zákony mravního chování	25
2.6 Krize konfucianismu	28
2.7 Je konfucianismus náboženství?	30
3. SROVNÁNÍ KONFUCIA A JEŽÍŠE	31
3.1 Je člověk od přirozenosti dobrý nebo zlý?	33
3.2 Lásky k lidem – láska k bližnímu – láska k nepřítelům	34
4. MATTEO RICCI A JEHO MISIE V ČÍNĚ	36
4.1 Misijní cesty	37

4.1.1 V Pekingu poprvé	42
4.1.2 Úspěch v Nankingu.....	42
4.1.3 Peking – konečně v Pekingu	43
4.2 Trvalejší misijní úspěchy pod vedením Mattea Ricciho.....	44
4.3 Poslední léta Mattea Ricciho	44
4.4 Období po smrti Mattea Ricciho.....	45
4.5 Zhodnocení významu Mattea Ricciho	47
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM LITERATURY	51

ÚVOD

Můj zájem o religiózní dění v oblasti Středního a Dálného východu podpořil pan doktor Krumpolc. Ten poukázal na možnost bližšího prozkoumání učení Konfucia, které je jednou z možností spadající do této východní asijské oblasti. Je to nám Evropanům hodně vzdálená část světa a tím i zajímavější pro naše poznání ve svých vztazích ke křesťanskému světu.

Způsob života v dnešním asijském kontinentu je hodně odlišný, avšak především hodně jiný byl ve starověku i středověku. S tím souvisí i vztah tamních obyvatel k chápání světa v religiózním smyslu.

Svoji práci jsem rozvrhla do čtyř kapitol, ve kterých si všímám Číny, jejího náboženského dění, Konfucia a jeho učení z různých pohledů, též Konfucia samotného a jeho vývoj a období po Konfuciovi.

Ve třetí kapitole blíže rozebírám ideologii konfucianismu, jeho vztah ke křesťanství a zároveň jeho odlišnosti. V další kapitole popisují snahu jezuitů zasévat křesťanské myšlení do oblasti Číny. Hlavním misionářem byl jezuita P. Matteo Ricci, který musel projít různými životními a pracovními těžkostmi, než proměnil svůj program v skutečnost.

1. NÁBOŽENSTVÍ VE STARÉ ČÍNĚ

Podle *Lexikonu světových náboženství* je křesťanů v roce 2010 asi 2,25 miliardy.¹ Čína má podle současných odhadů křesťanů 1,3 miliardy obyvatel.²

Křesťanství a čínská náboženství si zůstala cizí i poté, když se spolu více seznamovala, a to jezuitskou misí v 16.-17. století, v době baroka.

1.1 Náboženství čínského starověku

S termínem „náboženství“ a „filozofie“ se setkáváme až na konci 19. století jako se součástí čínského jazyka. Dříve se psalo o doktrínách.

Jsou Číňané nábožensky založený národ, má jejich kultura kořeny v náboženských představách? Mají bohy, mýty a hrdiny, jako i jiné národy - Řekové, Indové, Japonci? Na takové otázky vědci, kteří se specializují na různé aspekty tradiční a moderní kultury Číny a kteří relativizovali význam dnešního náboženství, často odpovídají záporně.³

Čínskou civilizaci a čínské náboženství zvláště můžeme pochopit, když budeme nahlížet celkový obraz čtyřtisíciletých dějin, které zahrnují „velkou tradici“ filosofie a „malou tradici“ národa.

Když se vrátíme o čtyři tisíciletí nazpět, na počátku čínských dějin byla společnost, v níž náboženství předků a věštění byly každodenním životem. Dochované „věštěné nápisy“, ať už na želvích krunýřích či lopatkových kostech hovězího dobytka, vypovídají ještě dnes o civilizaci znalé čtení a psaní, a sice o dynastii Šang

¹ Srov. PARTRIDGE, C. (ed.), *Lexikon světových náboženství*, s. 354.

² Srov. tamtéž, s. 403.

³ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 23.

(asi 1766-1123 př. Kr.).⁴ Králové a šlechta dělali důležitá rozhodnutí teprve poté, co se dotázali věstců. A věstci zase chodili pro radu k duchům předků nebo nejvyšší bytosti, Pánu na výsostech (Ti nebo Šang-ti) a čekali od nich požehnání nebo ochranu. Tyto důkazy o náboženském charakteru čínské společnosti potvrzují o něco mladší nápisy na „bronzových deskách“, které pocházejí z počátku dynastie Čou (asi 1122-249 př. Kr.).⁵ Tato doba už byla na dvorní věštce „chudší“.

1.2 Čínská civilizace a náboženství

Staré čínské náboženství mělo v podstatě extatický a šamanický charakter. Musíme se vrátit k počátkům čínské kultury a civilizace, a ta je známa z archeologických nálezů.

Číňané měli lásku a strach k drakům: mýtickým zvířatům, mysleli si, že jsou ve spojení s předky. Domnívali se, že mají schopnost darování života a deště a současně schopnost záhuby.

1.3 Stará Čína

Dnes věda akceptuje tři dynastie staré čínské chronologie jako historickou realitu. Dvě známé, jsou to dynastie Šang a Čou. Dodatečně byla akceptována třetí dynastie Sia. „Stará Čína“ označuje prehistorickou Čínu spolu se Třemi dynastiemi. Čínské dějiny dosahují stáří 4000 let i více.

⁴ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 24.

⁵ Srov. tamtéž, s. 24

V roce 1979 byl objeven archeology asi 400 km severně od Pekingu důkaz kultu matky-bohyně, který byl provozován asi před 6000 lety.⁶

Archeologické nálezy osvětlily náboženský charakter prehistorické Číny. To bylo před dynastií Sia. Z konce čtvrtého a počátku třetího tisíciletí před Kristem pochází hrnčířské zboží se znaky podobnými písmu, některé zvířecí kosti, které byly používány při věštění a hliněné falické objekty, které asi používali při uctívání předků. Také se můžeme odkazovat na mytologii. Informace o staré Číně jsou nedokonalé a kusé. Víme o ní spíše méně, než více. Mnoho informací se opírá o mytologii. Demytologizace je víceméně obtížná, až nemožná. Tak jako archeologické nálezy odkryly minulost plnou válek a násilí, v nichž válečníci byli pohřbíváni spolu s koňmi a vozy, tak mytologické záznamy vypravují o době legendárních bohů a hrdinů, zvláště mudrců, kteří jsou známi jako: Tři vznešení panovníci (*san-chuang*) a Pět božských císařů (*wu-ti*).⁷

Kdo byli mudrcové? Často se objevuje v klasických textech čínské slovo *šeng*. Má vztah k moudrému a ctnostnému muži, k panovníkovi šerého dávnověku.

Byli mudrci staré Číny lidskými nebo božskými bytostmi? Záleží na tom, na koho se použije termín „božský“. Na nejvyšší bytost, ducha předka nebo božstvo určitého rodu. Asi před padesáti lety sestavil Ku Chieh-kang, Yang Hsiang-k'uei a další členové kritické čínské Historické společnosti teorii, že tyto legendární božské postavy mudrců existovaly. Badatelé, kteří staré mudrce pokládají za božské symboly, nejsou stále zajedno v tom, co je třeba božstvem chápat. Ku Chieh-kang a jeho okruh jsou toho názoru, že Tři vznešení panovníci a snad také Pět božských císařů tvoří jednu nejvyšší bytost, jednoho osobního boha.⁸

⁶ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 27.

⁷ Srov. tamtéž, s. 24

⁸ Tamtéž, s. 28.

Kdo byli králové? (*wang*). Čínské slovo *wang* (král) se často objevuje na věštných kostech. Znak je někdy vysvětlován jako oheň nebo sekyra, ale bez pochyb označuje politického panovníka a jeho královské předky.

2. CO JE KONFUCIANISMUS?

Konfucianismus je systém myšlení a názorů založených na učení Konfucia, mudrce žijícího v letech 551 až 479 před Kristem. Konfucius je velmi vážená postava čínské historie a je s ním ztožňován titul Mudrc nebo První učitel. Byl považován za jednoho z nejučenějších mužů své doby. Ve světě je znám jako Konfucius. Jeho doba jej označovala jako: „Mistr Kchung“ – latinsky, původním jménem Kchung fu-c’.

Konfucius se nepovažoval za originálního myslitele. Čerpal z odkazu minulosti, a tu považoval za zlatý věk. „Jednou řekl svému žákovi: „Podával jsem dále, čemu jsem se naučil, aniž jsem sám něco vymyslel.“⁹

Konfucius byl věrný mužům starověku, které ctil. Konfucius učil etickému jednání a chování. Dodnes se používá v jisté slovní obměně rčení: „Co nechceš, aby jiní činili Tobě, nesmíš činit ani Ty jim.“ Nabádal k soužití s ostatními v míru a přátelství. Podle Konfucia lidé mají žít v souladu mezi sebou navzájem a v součinnosti s přírodou. Kládl důraz u svých žáků na urozenost, která se budovala výchovou. K urozenému muži bylo potřeba pět dovedností: vybrané chování, ušlechtilost, dobrá vůle, píle a laskavost. Tyto kvality by měl muž využít pro řízení státu. Pro Konfucia byla služba ve státní správě nejvyšším posláním, protože dobrá vláda pak znamenala blaho pro všechny lid. Říkal: „Urozený muž nejprve vykonává, co učí, a potom učí, co vykonává.“

Konfucius se věnoval otázkám rodiny, která byla v Číně považována za prvořadou společenskou jednotku. Rodina byla přirozeným prostředím pro morální výchovu a mostem mezi jednotlivcem a společností. Učení Konfucia bylo, že v rodině si člověk zcela uvědomí svou lidskou podstatu. Kládl důraz na povinnosti a práva každého jejího člena a tím doufal, že se budou všichni chovat v souladu se svými úlohami.

⁹ Srov. www.cadpress.sk/konfucius, 9.1.2011

Podle Konfucia se tři z pěti základních mezilidských vztahů, které sám definoval, odehrávají uvnitř rodiny, jsou to vztahy mezi otcem a synem, manželem a manželkou a starším a mladším bratrem (Všimněme si, že Konfucius viděl rodinu jako patriarchální společenství. Nezahrnul do svého rozdělení mezilidských vztahů vztah mezi matkou a dcerou nebo starší a mladší sestrou.) Zbylé dva vztahy jsou mezi přítelem a přítelem a panovníkem a poddaným. Z těchto uvedených vztahů byl vztah otce a syna nejsilnější. Syn projevoval otcí daleko větší úctu a poslušnost, než bylo obvyklé v evropských kulturách. Synovská oddanost v čínské kultuře velice zakořenila. Konfucius zdůrazňoval hierarchii mezilidských vztahů, kterou vytvořil. Několik století po Konfuciově smrti se stala jeho filosofie oficiální doktrínou čínské vlády a jednou z mnoha povinností panovníka vůči prostému lidu bylo vykonávat obřady zavedené Konfuciem.¹⁰

Konfucianismus se stal státním náboženstvím, a položil tak základy čínského vzdělávacího systému, který přetrval dva tisíce let.

Žádná jiná civilizace si necenila vzdělání a učení tak vysoko jako Čína. Konfucianismus působil jako sjednocující a stabilizující prvek. Po dlouhou čínskou historii vládnoucí dynastie rostly a zase upadaly, konfucianismus byl však pořád společenským a vládním ideálem.

Konfuciánské hodnoty, jako jsou semknutá rodina, etika práce a láska ke studiu došly ve Východní Asii k velmi dobrým výsledkům. „Konfuciánská etika“ je považována za jednu z příčin ekonomického úspěchu v Japonsku, Jižní Koreji, Tchajvanu, Singapuru a Hongkongu.¹¹

2.1 Konfucius a jeho doba

Konfucius se narodil roku 551 před Kristem v době úpadku dynastie Čou v městečku knížectví Lu na jihozápadě dnešní provincie Šang-tung v severovýchodní

¹⁰ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 13.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 20.

Číně.¹² Stát Lu byl malý a měl i špatnou polohu mezi většími a silnějšími sousedy. V Konfuciově spise *Letopisy jara a podzimu* se popisuje, jak byl stát Lu v období 722 až 481 před Kristem jedenáctkrát napaden.

Konfuciův otec, Kchung Šu-liang Che, byl udatným vojákem a správcem malého města Cu. Jeho žena mu porodila devět dcer a jednoho zmrzačeného syna. Měl obavu, že s přibývajícím věkem nebude mít mužského dědice, který by ho po smrti uctíval.¹³ Kchung Šu-liang Che si přál syna, aby mohl mít mužského dědice. K tomu, aby se tak stalo, se potřeboval oženit. Požádal otce rodiny Jen, která měla tři dcery, o ruku jedné z nich. Otec Jen se tedy zeptal svých dcer, zda by se některá nechtěla stát Kchungovou ženou. Dvě starší dcery odmítly, z důvodu stáří Kchunga, který měl v té době sedmdesát let. Avšak nejmladší dcera patnáctiletá Čcheng-cai poslechla svého otce a řekla, že si Kchunga vezme za manžela. Její odpověď se nesla v konfuciánském duchu. Poslušnost vůči rodičům je jedním ze základních kamenů konfucianismu.

Čcheng-cai se obávala, že z důvodu vysokého věku manžela nebude moci už mít dítě. Tak tedy šla na horu Ni-kuej a modlila se tam. Po vykonání návštěvy Čcheng-cai otěhotněla a porodila syna Konfucia.

Tuto legendu zpochybnil S'-ma Čchien, čínský historik, který sepsal Konfuciův životopis. Pohled na mudrce byl ovlivněn šesti sty lety tradice. Za skutečný Konfuciův život považuje většina dnešních badatelů *Rozpravy*, sbírku příběhů o mistrově životě. Sepsali ji Konfuciovi žáci krátce po jeho smrti. Hovory svou formou jsou podobné biblickým příslovím a obsahují Konfuciovy rozmluvy se žáky.¹⁴

Konfuciův otec zemřel, když mu byly tři roky. Maminka Konfucia obdržela jako vdova po svém muži malý pozemek, na kterém mohla hospodařit. Konfucius pomáhal pro rodinu obstarávat potravu. Lovil a rybařil, ale nikdy nevystřelil šíp na ptáky hnízdící na stromech. *Rozpravy* tvrdí, že nikdy nepoužíval sítě ani pasti. Později

¹² Srov. www.cadpress.sk/konfucius 6.1.2011

¹³ Srov. www.cadpress.sk/konfucius 6.1.2011

¹⁴ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 26.

se naučil ovládat vůz tažený koňmi. Měl velmi rád hudbu, hrál na strunný nástroj, který se jmenoval *se*. Doprovázel svou hru písní s vlastními slovy: „Když jsem byl mladý, byl jsem pokorný, a proto jsem se učil tolik věcí.“¹⁵

Od dětství vášnivě studoval, vzdělával se a učil se tajemstvím. Je možné, že navštěvoval tehdejší školu pro chlapce z urozených rodin.

Konfuciovi v sedmnácti letech zemřela matka. Těžký život ho naučil dovednostem a jeho láska ke studiu mu otevřela cestu ve společnosti.¹⁶

Konfucius později prohlásil, že k jeho celkovému vzdělání patří hudba a poezie. Je možné, že studoval sbírku tří set básní nazvaných Š'-ting, neboli *Kniha písní*. Tato kniha se stala jednou z pěti *Klasických knih*, ve kterých najdeme svědectví o Číně v Konfuciově době. Podle tradice byl Konfucius editorem všech pěti knih a možná napsal některé jejich pasáže.

Další čtyři knihy, které Konfucius studoval, ne-li editoval, jsou:

Šu-ťing, *Kniha dokumentů*, obsahuje dokumenty o čínských dějinách od legendárních císařů až po Konfuciovu současnost.¹⁷

Čhun-čhiou, *Letopisy jara a podzimu*, popisují události ve státě Lu v období 722 až 481 př. Kr., t. j. dva roky před Konfuciovou smrtí.¹⁸

I-ťing, *Kniha proměn*, je věštecká příručka obsahující lidové moudrosti, tato kniha stále zajímá dnešní čtenáře.¹⁹

Li-ti, *Kniha obřadů*, se skládá ze tří samotných rituálních textů, vztahujících se ke státnímu zřízení za dynastie Čou.²⁰

¹⁵ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 26.

¹⁶ Srov. VOCHALA, J., *Konfucius v zrcadle sebraných výroků*, s. 126.

¹⁷ HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 28.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 28.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 28.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 28.

2.2 Učení Konfucia

Konfuciovo učení ovlivnilo život čínské společnosti na více než dvě tisíciletí.²¹

Konfucius založil školu. Dal dohromady schopné mladé talentované muže a začal je vzdělávat. Chtěl z nich vychovávat tzv. *t'ün-c'*, což se může přeložit jako „urozené muže“. Jeho cílem bylo, aby jeho žáci mohli zlepšit společnost svou službou ve státní správě.

Konfucius měl asi 3000 studentů, z nichž 72 jich bylo výjimečných. Tito muži oplývali ctnostmi a moudrostmi.²²

Konfucius učil své žáky šesti dovednostem: rituálům, psaní, hudbě, archeologii, jízdě na voze a matematice. Měl velký zájem, aby vychoval takové muže, kteří by svým příkladem změnili společnost.

Umožnil i mužům prostého původu stát se jeho žáky, což bylo v té době zvlášť nezvyklé. Požadavkem Konfucia bylo, aby student měl správného ducha a schopnosti. Myslel si, že lze vychovat muže „urozeného“ pouhou výchovou a procvičováním určitých ctností.

První ctností bylo *li*, „správné chování“. Vzor pro tuto ctnost našel v minulosti. Podle tradice se Konfucius oblékal do hávu s dlouhými rukávy a na hlavě nosil staromódní čepec ve tvaru vidlice. Tento oděv se nosil před mnoha staletími, v době dynastie Čou. Nikdy by nepozřel maso, které nebylo nakrájeno na přesné kostky.

Za tyto „poctivosti“ se mu někteří posmívali. Konfucius věřil, že chování jedince je prvním úspěšným krokem ke změně společnosti.²³

Ke správnému chování však nestačily jen vnější projevy. Důležitá také byla opravdovost, vnitřní síla a duch.

²¹ Srov. VOCHALA, J., Konfucius v zrcadle sebraných výroků, s. 11.

²² Srov. MACHARÁČKOVÁ, K., *Konfuciova moudrost pro 21. století*, s. 11.

²³ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 29.

Druhou ctností byla *žen*, v přibližném překladu „humánnost“ nebo „dobro“. *Žen* se stala ideálem, který by měli následovat všichni lidé. Před Konfuciem toto slovo znamenalo panovnickou laskavost k poddaným. Třetí ctností byla *ji*, „čestnost“ nebo „spravedlivost“. Čtvrtou ctností byla „č“ „vědění“ (ve smyslu morální moudrosti) a poslední pátou ctností *sin*, „důvěryhodnost“ nebo také „mravní bezúhonnost“. Těchto pět ctností se stalo základními idejemi konfucianismu.²⁴

Ve svém životě chtěl být vzorem těchto ctností. Učil formou diskuzí a příkladů. Dokonce před svými studenty dokázal říct, že se mýlí. Konfucius nebyl velkým řečníkem a zrazoval ty, kteří chtěli ovlivnit okolí ústním projevem. V Číně bylo psané slovo více uznávané než mluvené.

„Mistr jednou řekl: „Jím prostou rýží, piji obyčejnou vodu a pod hlavu si místo polštáře dávám vlastní rameno, radost a štěstí naleznu. Bohatství lze dosáhnout nemorálními prostředky a se mnou to souvisí asi tak, jako kolem plující oblaka.“
(*Rozpravy VII*).“²⁵

Jádrem Konfuciova učení je myšlenka, že společnost může harmonicky fungovat, pokud každý jedinec chápe svou úlohu a jedná podle ní. Konfucius říkal: „Ať je kníže knížetem, ministr ministrem, otec otcem a syn synem.“ Kdyby se lidé řídili podle tohoto názoru, mohla by panovat harmonie.²⁶

Konfucius učil své žáky, že harmonie začíná v rodině. Otec by měl vést svým příkladem, manželky by měly prokazovat úctu svým manželům, synové svým otcům a mladší bratři svým starším bratrům. Pak může rodina žít v harmonii. Stejně tak měli projevovat úctu poddaní svému panovníkovi. A naopak vládce se měl chovat k poddaným jako milující otec, tím se měla zajistit harmonie.

²⁴ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 32.

²⁵ Srov. DAN, Y., *Konfuciova moudrost pro 21. století*, s. 32.

²⁶ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 31.

Konfucius v knize *Dokumentů* našel ideálního vládce, kterým byl vévoda z Čou. Byl to mladší bratr císaře, který svrhl dynastii Šang a ustanovil dynastii Čou. Když první čouský císař zemřel, zanechal po sobě nezletilého dědice. Vévoda z Čou neusurpoval trůn pro sebe, ale než synovec dospěl, vládl jeho jménem. Vévoda z Čou vládl nad svým lidem spravedlivě a milosrdně. Chránil všechny, kteří byli slabí a bezbranní, také vdovy a sirotky. Pokud někdo neplnil povinností vůči Nebesům (správné obětní obřady) a lidem, považoval to za zločin. Konfucius si nejvíce přál, aby našel ve své éře panovníka, který panoval jako vévoda z Čou. To se mu ale nesplnilo.²⁷

Pomocí některých svých žáků se dostal přes jejich úřednickou službu až na dvůr vévody z Lu. Zjistil však, že není potřebný jako rádce. V té době už měl Konfucius pověst moudrého muže a vévoda ho využíval jako ozdobu svého dvora.

Když měl Konfucius padesát let, stáhl se do ústraní a opustil stát, ve kterém žil. Po zbytek života putoval po sousedních státech a doprovázeli ho jeho věrní žáci. Na svých cestách hledal panovníka, kterého by ovlivnil svým učením.

„Konfucius byl hluboce zklamán svým neúspěchem získat vysoký úřad. Při další příležitosti řekl: „Kdyby existoval někdo, kdo by mě zaměstnal, za rok bych udělal velký pokrok a za tři roky bych uspěl.“ Ale žádná nabídka se nezdála být dostatečně opravdová, žádný panovník dostatečně ctnostný.“²⁸

Konfucius během svého putování navštívil Luo-jiang, hlavní město dynastie Čou. Tam se podle legendy potkal s *Lao-cem*, druhým nejvýznamnějším mudrcem Číny a zakladatelem taoismu.

O konci Konfuciova života se traduje ještě jedna legenda. Byl povolán na dvůr vévody z Lu, aby určil zvláštní zvíře, které vévoda ulovil. Konfucius uviděl

²⁷ HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 32.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 35.

jednorozce, který se objevil v matčině snu před jeho narozením. Matčina stužka byla obtočená kolem rohu. „Proč ses tak opozdil?“ zanaříkal.²⁹

Konfucius zemřel v roce 479 př. Kr. a do konce života se považoval za poraženého. Říkal si „Skrytá orchidea“, jejíž květy nikdo nespatriil. Jeho žáci truchlili na jeho hrobě po tři roky a tento hrob je navštěvován do dnešních dnů. Pak se pustili do úkolu, který jim dal – změnit svět – a uspěli. Konfucius byl jediný Číňan, kterého oslovovali žáci Mistr Kchung.³⁰

2.3 Konfuciánská literatura

Pět *Klasických knih* má v čínské a východoasijské literatuře významné místo. Pět *Klasických knih* je považováno za základní text konfucianismu. Tyto knihy sestavil podle tradice Konfucius, a tím jsou velice ceněny a patří k nejstarším čínským literárním památkám. Konfucius se odvolával na některé z nich i ve svém učení. *Klasické knihy* pocházejí ze starověku.³¹

Knih *Písni (Š'-ting)* je sbírkou nejstarší čínské poezie. Obsahuje více než tři sta básní – někdy se označují jako písně. Raná čínská poezie byla většinou zpívaná. Autorem sbírky byl Konfucius, který měl rád hudbu. Jeho přáním bylo, aby se studenti básně naučili a Konfucius je také při učení používal.³²

Knih *obřadů* se skládá ze tří rituálních textů. *Čou-li*, nebo-li *Obřady státu Čou*, popisují správní systém za panování čouské dynastie. *I-li*, neboli *Obřady a rituály* vysvětlují etiketu a nabádají, jak se má člověk chovat na svatbách, banketech, při vykonávání obětí, na pohřbech atd. *Li-ti*, *Knih* *obřadů*, je nejdelší ze všech tří rituálních textů. V této knize se nachází vládní nařízení stejně jako návody, jak se má

²⁹ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 70.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 72.

³¹ Srov. tamtéž, s. 72.

³² Srov. tamtéž, s. 72.

vést domácnost, recepty na vaření, rady, jak se chovat ve společnosti nebo na pohřbech, jaké dát nejvhodnější jméno pro dítě, jak ovládat vůz atd. Podle této knihy se řídila etiketa císařského dvora.³³

Knihy dokumentů (Šu-t'ing) je zdrojem čínských dějin. Kniha vypravuje o císařích, kteří posunuli Čínu ve smyslu civilizačním hodně dopředu. Tuto knihu nechal císař Š' Chuang-ti roku 213 př. Kr. zničit. Podle tradice ji tehdejší učenci uchovali v paměti a znovu byla přepsaná za Chanů. Tato kniha se také překládá jako *Knihy historie*, ale Konfucius dával přednost názvu *Knihy dokumentů*.³⁴

Letopisy jara a podzimu (Čchun-čchiou) je krátkou sbírkou událostí, které se udály v Konfuciově rodném státě Lu v letech 722 až 481 př. Kr. Termín „jaro a podzim“ je zkrácenou verzí „jaro, léto, podzim, zima“. Tyto události sepisovaly úředníci státu Lu, jak se udály během ročních období. Následovníci Konfucia se domnívají, že autorem této knihy je Mistr a pro svou práci použil záznamy ze státních archivů. Tento text je málo srozumitelný.³⁵

Knihy proměn (I-t'ing) je věštecká kniha, která předpovídá události a pomáhá pochopit lidské bytí a přírodní jevy. Je možné, že Konfucius napsal část tohoto materiálu, ale je to sporné. Konfucius se odvolává v *Rozpravách* na *I-t'ing*: „Dejte mi několik let a v padesáti (letech) budu mít prostudovanou knihu věštev, řečených proměny. Jejich znalostí se vyvarují velkých chyb.“³⁶ Autorem této knihy byl údajně mytický císař Fu-si.³⁷

I-t'ing naplnil potřebu konfuciánského učení, které se v této míře nenachází v žádné z ostatních *Klasických knih*.

³³ Srov. HOOBLER, T., HOOBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 72-73.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 73.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 74.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 75.

³⁷ Srov. HELLER, J., MRÁZEK, M., *Nástin religionistiky*, s. 130.

Rozpravy (Lun-jü) sepsali po smrti mistrově jeho žáci. Konfucius se svými žáky probírá filosofické otázky a návrhy nejlepšího způsobu života a vlády.³⁸

2.4 Vývoj konfucianismu

Mencius (asi 371-289 př. Kr.) byl nejvýznamnějším konfuciánským filosofem. Byl následovníkem Konfucia.³⁹ Mencius je forma jména Meng-c' nebo také je označován jako Mistr Meng. Mencius byl také vynikající učitel. Byl nespokojený s vládními úředníky. V mládí se učil od Konfuciova vnuka a byl zklamaný, že se nemohl setkat se samotným Mistrem Konfuciem.

Mencius na rozdíl od Konfucia byl hrdý na svůj vznešený původ. Konfucius často před svými žáky připustil, že se mýlí, ale Mencius byl pevně přesvědčen o pravdě svého učení.

Mencius je autorem několika spisů, ve kterých vykládal Konfuciovo učení, hájil Konfucia a osvětloval je svými výklady, ve kterých používal anekdoty a četná podobenství.⁴⁰

Menciovo učení obsaženo je v knize *Meng-c'*, nebo-li Mencius.

Mencius byl více pro lidskou přirozenost než Konfucius. Věřil, že se lidé rodí vždy dobří. Kladl důraz na vzdělání. Jeho tvrzením bylo, že moudrost má právo řídit fyzickou sílu. Odděloval duševní a fyzickou práci, což se během staletí v čínské společnosti velmi zakořenilo.⁴¹

Mandaríni nebo císařští úředníci nikdy fyzicky nepracovali. Charakterizovaly je jejich dlouhé pěstěné nehty.

³⁸ Srov. KONFUCIUS - *Rozpravy*, s. 76.

³⁹ Srov. ŠTAMPACH, I., *Přehled religionistiky*, s. 78.

⁴⁰ Srov. WERNER, K. *Náboženské tradice Asie*, s. 191.

⁴¹ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 42.

Po Menciovi následuje další konfuciánský myslitel byl Sün-c' (310-238 př. Kr.) Ve svých názorech byl ještě neústupnější než Mencius. Sün-c' byl humanista, neuznával magie, věštění ani pověry. Modlitby nepovažoval za podstatné. Byl proti Menciovi. Odmítal jeho názor o přirozené dobrotě člověka jako naivní mravní optimismus.⁴²

Další následné myšlenky byly dále rozvíjeny Sün-c'ovými žáky ve školském systému – legismus. Podle legistů blaho státu mělo znamenat víc než blaho jednotlivce.

Konfucianismus prošel vážným nepříznivým obdobím, o něž se zasloužily odpůrci tohoto učení, a to až na úrovni císařského dvora za císaře Š'Chuag-tiho, který se takto samotný prohlásil v roce 221 př. Kr. Pak ale následovalo období uvolnění, kdy konfucianismus byl víceméně akceptován. Konfucianismus se pak stal státní doktrínou.⁴³

Nastoupila dynastie Chan (202 př. Kr.), kterou založil muž prostého původu Liou Pang.

Konfucianismus se zmítal v situaci různých nejistot, a to podle vlivů mocných oné doby. To vše probíhalo do té doby, než v roce 136 př. Kr. byl prohlášen císařem Wu Tim konfucianismus za státní náboženství. Konfuciův sen se naplnil až čtyři sta let po jeho smrti.

Systém státních zkoušek u lidí vzbuzoval velký zájem. Studovaly se stejné klasické knihy a stejná kultura se šířila v celém císařství. Zvládnout zkoušky byl snem a cílem každého muže, dokonce někteří muži dělali zkoušky opakovaně a i ve vyšším věku. Státní konfucianismus nebyl zcela shodný s původním mudrcovým učením. Konfucianismus jako státní náboženství měl čínskou teorii uspořádání vesmíru, ale pro Konfucia toto nebylo prioritní.

⁴² Srov. WERNER, K., *Náboženské tradice Asie*, s. 192.

⁴³ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 44.

V konfuciánském myšlení se všechno ve vesmíru skládá ze dvou protikladných principů: *jin* a *jang*. *Jin* představuje ženskost, negativní – temnou energii, zatímco *jang* představuje sílu, mužskost, pozitivní – jasnou energii. Symbolem pro *jin* a *jang* je kruh rozdělený nerovnou čarou připomínající prodloužené S. V každém člověku je trochu *jin* a *jang* a naopak. Protikladné principy *jin* a *jang* musí být v rovnováze, aby byla ve vesmíru zachována harmonie.⁴⁴

V prvním století po Kr. pronikl do Číny buddhismus. Buddhismus zastával koloběh neustálého znovuzrození a jeho stoupencům se tak dostalo nirvány neboli osvícení. Buddhismus je nábožensko-filosofický systém. Buddhismus se stal pro konfucianismus výzvou. Chanští císaři přijali konfucianismus, protože věděli, že je výhodný pro udržení moci.

Když padla dynastie Chan, Čína byla více než 350 let nejednotná a tím více se šířil buddhismus. Přestaly se studovat *Klasické knihy* a konfuciánští vzdělanci byli ovlivněni buddhistickým učením.⁴⁵

V Číně nyní vznikala nová forma buddhismu *Čchan* nebo i *Zen*. Tato forma byla ztělesněním praktického čínského pohledu na svět. Číňané věřili, že každý má své buddhovství uvnitř sebe.⁴⁶

Taoismus převzal určité složky z buddhismu a začal se šířit na úkor konfucianismu. V Číně vznikaly taoistické mužské i ženské řády. Příslušníci těchto řádů nemuseli žít v celibátu. Taoisté přijali také některé formy buddhistické meditace. Od třetího až do šestého století byl pro Čínu rozhodující intelektuální a duchovní vliv buddhismu, ale pak následoval taoismus. Po šestém století byl buddhismus v Číně definitivně upevněn a císařství bylo znovu sjednoceno.⁴⁷

⁴⁴ Srov. KEENE, M., Světová náboženství, s. 171.

⁴⁵ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D. *Konfucianismus*, s. 49.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 49.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 51.

Za vlády dynastie Tchang (618-907) byla situace stejná. Čína zažila velký kulturní a filosofický rozkvět. V raném období dal vládce Tchaj-Cung tón čínorodé politice a ta podporovala všechna tři učení – buddhismus, taoismus i konfucianismus. Tchaj-cung shromáždil v Čchang-anu skupinu konfuciánských mužů, kteří mu pomáhali vládnout. Otevřel školy pro vzdělávání úředníků a studovalo se z pěti *Klasických knih*, a to včetně jejich komentářů. Vyškolení úředníci v konfucianismu řídili šest ministerstev zabývajících se státními záležitostmi. Císař měl v oblibě taoismus, protože odvozoval svůj původ od samotného Lao-c'a, ale také zaznamenal ohromný vliv buddhismu, kterému císař udělil legální patronát jeho klášterům a chrámům.⁴⁸

Císař postrádal náboženský prvek a věděl, že konfucianismus je důležitý v otázkách vzdělávání a vlády. Vydal roku tedy r. 630 dekret o zřízení konfuciánských chrámů v každém významnějším městě a císařští úředníci měli povinnost do těchto chrámů pravidelně přinášet oběti. V chrámech byly pamětní desky s Konfuciovým jménem a také jménem jeho oblíbeného žáka Jen Chueje.

Za dynastie Tchang získali konfuciánci jako vládní úředníci moc a tu pak použili k napadání buddhismu a taoismu. V letech 841 až 845 zavedla vláda protibuddhistickou kampaň a zabrala všechnu půdu patřící klášterům. Bylo zrušeno asi 4600 klášterů, zničeno asi 40 000 buddhistických soch a 260 000 mnichů a mnišek bylo odtrženo od své náboženské víry.⁴⁹

Za vlády tchangské dynastie došlo k obnově konfuciánské tradice. Konfuciánské písemnictví bylo na vrcholu za dynastie Sung (960-1279), avšak bylo ovlivněno prvky buddhismu a taoismu, jež zapustily kořeny i ve vzdělaných lidech. Nový směr v Číně se rozvinul do systému zvaného Škola *Li* a na západě zvaného neokonfucianismus. Ten nevznikl hned. Bylo hodně škol, které buď byly „příliš

⁴⁸ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 51.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 52.

buddhistické“ nebo „příliš taoistické“. Inspiraci převzaly z obou těchto nauk, ale svoji filosofii měly z konfuciánské tradice.

Ču Si byl největší autorita neokonfucianismu. Žil v letech od roku 1130 do roku 1200.⁵⁰ Napsal komentáře k *Rozpravám*, Menciovi, Velkému učení a Střední cestě. V mládí studoval taoismus a buddhismus, ale konfucianismus u něho zvítězil.

Státní zkoušky složil už ve dvanácti letech. Základem jeho filosofie bylo *li*, nebo-li „princip“. Vytvořil ideu Velikého *Li*, nebo-li *Nejzazší jednoty*, kterou lehce přirovnával k taoistické cestě *tao*. Pro Ču Siho nejzazší jednotou nebyla Bůh, ale esence, která stála za původem všech věcí. Ču Si měl podobný vliv jako Konfucius.

Ču Siho zaujaly dva oddíly *Knihy obřadů*. Sestavil dva oddíly do knih, dnes známých jako *Velké učení* a *Střední cesta*, a ty se pak staly součástí tzv. *Čtyř knih*, z nichž zbylé dvě byly *Rozpravy*, rozmluvy Konfucia s jeho žáky, a *Mencius*, nebo-li Meng-c', obsahující výroky a učení největšího konfuciánského myslitele po Mistrovi.

Čtyři knihy, sepsané pod vlivem neokonfucianismu, se staly základem čínské vzdělanosti.

Kritikem Ču Siho filosofie byl konfuciánský učenec Wang Jang-ming (1472-1529), žijící za dynastie Ming. Wang studoval buddhismus i taoismus. Ve třiceti letech pronikl do podstaty těchto nauk. Čerpal především z filosofie čchanového buddhismu. Byl velmi vlivným myslitelem své doby. Měl hodně následovníků, ale jeho učení nikdy nezvrátilo Ču Siho ortodoxní školu. Wangovy myšlenky se uchytily za hranicemi Číny a staly se oblíbenými v Japonsku.⁵¹

⁵⁰ Srov. WERNER, K. Náboženské tradice Asie, s. 198.

⁵¹ HOUBLER, T., HOUBLEROVA, D., Konfucianismus, s. 56.

2.5 Obřady a zákony mravního chování

„Noc před zimním slunovratem se čínský císař připravoval na nejdůležitější obřad celého roku. Brány Zakázaného města, kde žil se svou rodinou, se otevřely. Císař usedl do nosítek, která byla vyzdobena látkami s výšivkami zlatých draků a která neslo šestnáct dvořanů, a zahájil svůj průvod k jihu.“⁵²

Hlavním městem procházelo dva tisíce lidí, včetně princů, ministrů, hodnostářů, úředníků a sluhů v barevných pláštích. Na cestě, po které šli, byl nasypán zlatý písek.

Obřad zimního slunovratu, znamenal energii *jang*, tato energie byla symbolem slunce a světla, zatímco chladná a temná zima je symbolizovanou energií *jin*. Naopak v době letního slunovratu konal císař obřad na severu hlavního města – na straně Země, na níž je závislé vše živé. Čtyři z velkých rituálů mohl sloužit jen císař. Byly to obřady Nebesům a Zemi, a také ještě obřady předkům dynastie a bohům půdy a obilí.⁵³

V Konfuciově rodišti v Čchü-fu byl největší a nejvýznamnější konfuciánský chrám. V období dynastie Ming (1368-1644) posvátná plocha tvořila čtyřicet devět akrů. Součástí byly stovky síní a pavilonů se sochami Konfucia a sloupy s vyřezanými výroky velkého mudrce, ke kterým se lidé modlili. Středem celého komplexu je Konfuciova velká síň. Uvnitř chrámu stojí sochy mudrce Konfucia, jeho čtyř žáků, kteří ho doprovázeli na cestách, a dvanácti dalších. Obřady jsou tu zde vždy v den Konfuciových narozenin a každou roční dobu.⁵⁴

V období chanské dynastie (202 př. Kr. – 220 po Kr.) se stavěly chrámy zasvěcené Konfuciovi.

Konfuciov chrám v Pekingu byl druhý největší po chrámu v Čchü-fu, byl postaven v letech 1273-1306. V chrámě jsou pamětní desky ze dřeva. Některé jsou

⁵² Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 87.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 90.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 92.

pozlacené a jsou v nich vyryta jména Konfucia a jeho žáků. Tento chrám byl od čtrnáctého století několikrát přestavěn.⁵⁵

Císař byl nejvyšším „knězem“ svého národa, ale každá domácnost měla svého vlastního „kněze“, kterým byl otec rodiny. Už dávno před narozením Konfucia Číňané uctívali předky. Povinností otce bylo ve svatyních obětovat a sdělovat mrtvým předkům rodinné události. Jedině otec mohl předky oslovit, manželka nebo starší syn mohli otci jen pomáhat.

Rolnické vesnice měly obvykle místní svatyně. Ve větších domech byla obřadní síň východně od hlavní místnosti. V obřadní síni byly čtyři oltáře s dřevěnými destičkami a jmény předků. Hlava rodiny každé ráno dávala informaci o rodinných událostech. V obřadní síni se také konaly svatby nebo obřady spojené s dospíváním dětí. Rodinné obřady byly podle Konfuciova učení, a to podle knihy *Rodinné rituály*, jejímž autorem byl neokonfuciánský filosof Ču Si. V této knize byla obsažena forma obřadů, která byla určena pro domácnost.

V Číně měli vždy větší radost z mužských potomků než z ženských. Byl to hluboký kulturní zvyk, který se zachoval až do současnosti. Ču Si radí ve své knize, jak mají rodiče učit své děti. Například učit je jíst samotné, učit je jíst pravou rukou, učit je vyslovovat jejich jména a pozdravy. V šesti letech je vhodné, aby se děti naučily číslovky a světové strany. „Chlapci by se měli začít učit psát a dívky jednoduchým domácím pracím.“ Chlapci v deseti letech opouštějí domov a odcházejí do škol, ale dívky zůstávají doma a více se učí domácím pracím.

Důvod k oslavám bylo, když se chlapci stali muži a dívky ženami. U chlapce se obřad konal mezi patnáctým a dvacátým rokem života. Tři dny před slavnostním obřadem otec synovi vybral dalšího muže, aby se stal jeho kmotrem. Do obřadní síně vstoupila hlava rodiny jako první a pak ostatní podle věku. V síni položil kmotr chlapci na hlavu čapku a pak ve vedlejší místnosti si oblékl dlouhý plášť a boty. Kmotr

⁵⁵ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 93.

dal chlapci dospělé jméno a pak následoval obřad, ve kterém otec svého syna představil starším vesnice jako dospělého muže. U dívky byl obřad podobný. Tato slavnost byla obvykle podle zasnoubení. A to bylo mezi čtrnáctým a dvacátým rokem. Slavnost dívky řídila matka. Také byl pozván kmotr, který dal dívce do vlasů sponu a na hlavu ženskou čapku. Oslavy se konaly u obou obřadů v domě rodičů, kde kmotr byl vždy vzácným hostem.⁵⁶

Obvykle rodiče vybírali partnery svým dětem sami. Den před svatbou poslala nevěstina rodina posly, aby složili věno v ženichově domě. Ve svatební den ženich přijel na koni za nevěstou k domu. Otec nevěsty pronesl poslední slova k předkům v rodinné svatyni a dceru poučil o jejích povinnostech. Ženich přinesl husu, jak bylo tradicí. Pak byl ženich teprve pozván do domu. Vše se konalo bez kněze a úřední osoby. Vyměnili si jen pohárek vína a tím se stali manželi. Až druhý den byla nevěsta představena tchánovi a tchýni. Pokud byla manželkou nejstaršího syna, chystala jídlo a všechny obsluhovala, tuto povinnost musela dělat až do smrti.⁵⁷

Pokud rodinný příslušník zemřel, musel se uspořádat vypracovaný a dlouhý obřad. Těžké to bylo pro hlavu rodiny, která truchlila obvykle tři roky. Zesnulé milované osobě bylo třeba vložit do úst rýži. Vedle rakve byly pro duši zemřelého položeny šaty a sedátko. Pak následovalo umytí těla, oblečení, pak bylo tělo uloženo do rakve. Denně byly duši přinášeny pokrmy a nápoje. Truchlící přinášeli dary, např. čaj, svíčky, víno, ovoce, peníze a hedvábí. Po třech měsících mohlo být tělo mrtvého pohřbeno. Doprovázel ho celý průvod až na hřbitov, kde se konaly obřady bohu země. Pokrmy a šaty byly pohřbeny s mrtvým. Jméno zesnulého bylo připsáno na pamětní desku. Smutek trval tři roky a byly vykonány tři obřady – dva za příznivý osud a jeden za mír.⁵⁸

⁵⁶ Srov. tamtéž, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 95.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 96.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 98.

Povinností vůči zemřelým rodičům bylo navštívit minimálně jednou denně obřadní síň, kde byly umístěny pamětní desky. Nejstarší syn se denně modlil ke svému otci a ostatním příbuzným. Zvláštní obřady se konaly k uctívání předků v každém ročním období a o svátcích. V den obřadu všichni členové rodiny vstali za úsvitu a chystali jídlo a pití. Pamětní desky dali na jejich místa u stolu a pozdravili duchy. Dle knihy od Ču Siho „přiměli“ duchy, aby se dali do jídla a zavřeli dveře. Pak znovu otevřeli dveře a obětní pokrmy byly odneseny a rodina se rozloučila s duchy.... Zbytky jídla byly snědeny.“⁵⁹

2.6 Krize konfucianismu

Číňané nepřijali nabídku, že by se měli učit od Evropanů. Asi to způsobila silná zakořeněnost v konfucianismu.

Do Číny přicházeli Evropané za obchodem a přiváželi s sebou i misionáře. Nejvíce úspěšní byli jezuité, příslušníci římskokatolického řádu Tovaryšstva Ježíšova, kteří byli v Asii nejhorlivějšími šířiteli víry. Roku 1601 P. Matteo Ricci založil v Pekingu misionářské centrum. Ricci přeložil *Klasické knihy*, aby přiblížil Evropanům část čínského kulturního dědictví.

Císař Kchang-si (1662-1722) byl nejslavnější příslušník dynastie Čching a byl považován za vzor konfuciánského panovníka. Během své vlády snížil daně, cestoval i do vzdálených míst země a snažil se regulovat záplavy. Financoval psaní slovníků a sestavení encyklopedie. Roku 1672 vydal císař Kchan-si *Posvátný edikt šestnácti článků*, který jednoduše shrnul základní konfuciánské principy. Císař se snažil v celé zemi nastolit řád a harmonii.

⁵⁹ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 100.

Koncem 18. století byl konfucianismus neochotný přijmout něco nového. Císařské zkoušky se řídily přísnými pravidly dle dynastie Ming. Knihy byly náročností podobné dnešním učebnicím vysoké školy. Kandidáti se museli učit nazpaměť velké množství konfuciánské literatury, což znamenalo většinou neúspěch. Původní Konfuciovy myšlenky a názory se stávaly frázemi. Čína začala stagnovat.

V 19. století chtěly evropské národy a Spojené státy americké přimět Čínu k obchodování. Císař avšak zakázal jakékoliv obchodování, protože konfuciánské učení odmítalo rovnocenné styky s cizinci. Čína vždy byla soběstačná a zahraniční zboží skoro nevyužívala.

Britové přišli s něčím, co mělo velký ohlas – opium. Zprvu opium dováželi z kolonií v Indii a zaplavili Čínu drogou. To však přineslo velké problémy.

Císař vydal zákaz dovozu opia a užívání drog. Avšak v Číně už to bylo rozšířené a pašování se provádělo dál. Císař veřejně promluvil, jak je užívání drog pro zdraví nebezpečné, a přikázal vyhození drog a vybavení potřebného k požívání drog. Nakonec císařský komisař rozhodl uvěznit zahraniční obchodníky na dlouhou dobu, až přislíbili, že opium shromáždí na svých lodích a odevzdají ho. Opium pak potopili do moře. Avšak tento čin vyvolal mezi Čínou a Velkou Británií tzv. opiovou válku. Čína byla poražena. Systém „nerovnoprávných smluv“ ponižoval Čínu až do roku 1943.⁶⁰

Posledním velkým konfuciánцем byl Kchang Jou-wej. Byl to třicetisedmiletý vzdělanec z kantonské oblasti. Kchang neobvykle interpretoval *Klasické knihy*. Věřil, že Konfucius nebránil společenským změnám. Kchang byl ovlivněn buddhismem. Chtěl uchránit myšlenky konfucianismu, ale také chtěl i něco nového. Byl kritikem neokonfucianismu, protože si myslel, že změnil Konfuciovy základní myšlenky.

V celém životě se snažil změnit konfucianismus podle svého vlastního vzoru. Roku 1898 se císařovna se chopila vlády. Tvrdila, že ji o to manžel požádal, avšak ten byl uvězněn. Nechala popravit několik mladých mužů. Jou-wej nakonec unikl

⁶⁰ Srov. HOUBLER, T., HOUBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 108.

popravě, kterou nařídila císařovna vdova. V roce 1900 napadla Čínu tajná společnost, tzv. Boxeři, kteří vypalovali misionářské kostely i domy a velvyslanectví v cizineckých čtvrtích. Boxerské povstání bylo posledním závanem iluze Číňanů o vlastní nadřazenosti.⁶¹

Roku 1911 vypukla revoluce a 12. února 1912 padla poslední dynastie v čínských dějinách. Po abdikaci posledního Syna Nebes nezůstal nikdo, kdo by pokračoval ve vykonávání konfuciánských obřadů. Čína stála tváří v tvář nejisté budoucnosti, a tak vyvstala důležitá otázka, jakou roli v ní bude konfucianismus mít.

2.7 Je konfucianismus náboženství?

Někteří historikové definují konfucianismus jako systém etických hodnot, jako formu čínského humanismu. Avšak nemyslí si, že konfucianismus je náboženství.

Pravou podstatu konfucianismu musíme hledat v odlišném pohledu Číňanů na náboženství. Vyznavači Konfucia vidí náboženství jako způsob vzdělávání. Čínské slovo *tiao* má ve skutečnosti dva významy – náboženství a vzdělávání. Pro konfuciánce bylo nejdůležitější funkcí náboženství vštípit lidem morální hodnoty.⁶²

Konfucianismus je i není náboženstvím. Pro Číňany se stal se součástí života. Avšak postrádá jakékoliv církevní struktury a osobní, emocionální a duchovní intenzitu ostatních náboženských systémů. Ale také zahrnuje rysy, které náboženství připomínají.

⁶¹ HOOBLER, T., HOOBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*, s. 11.

⁶² Srov. tamtéž, s. 17.

3. SROVNÁNÍ KONFUCIA A JEŽÍŠE

Hodnocení historického Konfucia je méně propracované než hodnocení historického Ježíše.

První Pavlovy dopisy (nejstarší dokumenty Nového zákona) byly sepsány asi dvacet let a první evangelium (Markovo) kolem třiceti let po Ježíšově smrti. *Rozpravy* (hlavní kniha Konfuciova učení) byly sepsány asi sto let a první Konfuciovův životopis asi čtyři sta let po Konfuciovi. Konfuciovův životopis napsal S'-ma Čchien.⁶³

Rok Konfuciova narození podobně jako rok Ježíšova narození není jistý a také jeho narození je zahaleno legendami. Také Mistr Kchung podobně jako Ježíš z Nazareta pochází navzdory tomu, že se oběma připisuje vznešený původ (David, Šang), z nuzných poměrů a z nevýznamné rodiny. Chlapci Kchungovi se podobně jako chlapci Ježíši připisuje obdivuhodně brzká zralost. Konfucius podobně jako Ježíš zemřel po klopotných letech putování, aniž by dosáhl toho, oč usiloval: Tváří v tvář velké naději v přicházející říši míru zažil velké zklamání a ztroskotání. Konfuciovo působení, podobně jako Ježíšovo, získalo teprve po jeho smrti dějinný význam.⁶⁴

Konfucius i Kristus se věnovali *veřejné učitelské činnosti*. *Rozpravy* Konfucia obsahují sbírku výroků, anekdot a rozhovorů (20 kapitol a 497 veršů) a evangelia obsahují krátké sbírky logií, podobenství a rozhovory.

Mistr Kchung podobně jako Ježíš z Nazareta žili v době společenské krize lidu a oba měli velký zájem tuto krizi svým poselstvím a putováním vyřešit.

Oba měli kolem sebe učedníky nebo žáky, vlastní rodina pro ně nebyla prioritní, nezáleželo jim až tak na sociálním původu dalších šířitelů jejich poselství.

⁶³ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 113.

⁶⁴ Tamtéž, s. 113 – 114.

Ani jeden nepřemýšlel o analýzách sebe, ani neučil o stupních meditace a nikdo neusiloval o nirvánu a extázi.

Konfucius ani Kristus nebyli metafyziky, že by spekulovali o Bohu a o bytí. Žádný z nich o sobě neříkal, že je „Bůh“. Cílem obou bylo praktické následování.⁶⁵

Oba se podíleli na náboženských představách (mesiánské očekávání brzkého konce v Ježíšově případě; oběť, víra v duchy a znamení nebes v Konfuciově případě).

Oba byli ve střetu s řádem (Kristus s „*Tórou*“ – „*Zákonem*“ a Konfucius s „*Li*“ - „*Obřady*“) a používali jej kriticky v protikladu k vnějšmu konformismu a pokrytectví ve prospěch vnitřního postoje.

Oba byli pro individuální a osobní etiku a ta se projevovala v mravních hodnotách a požadavcích. Oba žili stejně tak, jak mluvili.

Ačkoliv se Konfucius zaměřuje na budoucnost, odvolává se na minulost, k ranému císařství starých vládců. Proto Mistr Kchung vidí budoucnost pomocí starověku. Pro Konfucia byly prioritní vnější otázky. Tím bylo dodržování starých rituálů, řádů a jejich zacházení, formy a zvyky, předpisy o čistotě a o sobotě. „Konfucius říkal: „Podával jsem dále, čemu jsem se naučil, aniž jsem sám něco vymyslel. Byl jsem věren mužům starověku a miloval jsem je.“⁶⁶

Ježíš z Nazareta se na rozdíl od Konfucia zaměřuje kupředu. Má před sebou lepší budoucnost, má na dosah království Boha Otce: „Přijď království Tvé!“ (Mt 6,10). Pro Ježíše byla prioritní Boží vláda, která se má uskutečňovat již teď, její milost a zaslíbení. Ježíšovi záleží na vnitřním smýšlení na rozdíl od Konfucia. Ježíš všechny příkazy soustřeďuje do hlavního přikázání: „ Miluj Hospodina, Boha svého...Miluj bližního svého jako sám sebe!“ (Mk 12,30n).⁶⁷

⁶⁵ KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 114.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 116.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 116.

Náboženským horizontem je pro Konfucia „Nebe“ (*Tchien*). Tím zůstala v pozadí staročínská božstva plná života, v *Rozpravách* zmíněné jen jedenkrát Šang-ti („Pán na výsostech“), všem nadřazené nebe, jehož vůli má člověk chápat a které má poslouchat: „Tomu, jenž se zneprátelil s nebem, nezbyvá nijaká možnost smíru“ (III,13). Tchien se objevuje v *Rozpravách* osmnáctkrát a vždy v souvislosti s vůlí, jednáním a emocí. V centru Konfuciova zájmu se nachází člověk se svými přirozenými základními rodinnými vztahy, stále otevřenými vůči všemu dobrému, pravému a krásnému, politicky angažovaný „mudrc“. Jedná se tedy o antropocentričnost.⁶⁸

Náboženským horizontem u Ježíše z Nazareta je přicházející „nebeské království“, které je totožné s „Božím královstvím“: Boží království je pochopeno jako naplnění starých zaslíbení a vykoupení ode všeho zla, do něhož má člověk vejít na základě Božího milostivého povolání. V centru Ježíšova myšlení, činů a modliteb se nachází Bůh sám, milosrdný „Otec“, jehož vůle je zcela a naprosto zaměřena ke spáse člověka: „Staň se Tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.“ (Mt 6,10). Jedná se tedy o teocentričnost.⁶⁹

3.1 Je člověk od přirozenosti dobrý nebo zlý?

Bůh stvořil člověka jako dokonalého tvora a obdařil ho blaženou nevědomostí. Dábel chtěl stvoření poškodit, vybral si právě Evu, slabší článek pro svůj záměr. Vzal na sebe podobu hada a svedl Evu, aby si utrhla jablko ze stromu poznání a aby okusila a pokoušela Adama k hříchu. Tím došlo k prvotnímu hříchu. Tím nastalo odepření poslušnosti k Bohu. Za to následoval trest – vyhnání z ráje.

Prvotní hřích symbolicky představuje hříšnost celého světa v jeho komplexu. Aby Bůh dal naději lidstvu vyvážit tyto mnohé nepravosti, přijal lidské tělo jako Ježíš

⁶⁸ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství*, s. 116-117.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 117.

a obětoval svůj život na kříži s cílem získání věčného života, tedy spásy hříšného lidstva.

Člověk pod vlivem křesťanství i pod vlivem konfucianismu je schopen dobrých skutků, stejně jako i zlých, tedy je připraven činit dobro, stejně tak i zlo. Člověk má svobodnou vůli, je schopen jednat samostatně v nezávislosti na tom, že je příslušníkem křesťanství, nebo konfucianismu, nebo jiného náboženského směru. V každé životní situaci se může člověk rozhodnout podle své vůle, bez jakékoliv závislosti související s dědičností.

Hlavní společné znaky učení křesťanského a konfuciánského jsou tyto: nezabíjej, nelži, nekraď, jednej dobře, skutečně lidsky, humánně.⁷⁰

3.2 Láska k lidem – láska k bližnímu – láska k nepřátelům

Jak v konfucianismu, tak v křesťanství je základem láska k člověku. Vztah k bližnímu je charakterizován u Ježíše i Konfucia podobným způsobem. V Konfuciových *Rozpravách* ve smyslu: „Co nechceš, aby Ti jiní činili, nečiň Ty jim“(15,23). U Ježíše je to obdobné: „Jak byste chtěli, aby lidé jednali s Vámi, tak Vy ve všem jednejte s nimi“ (Mt 7,12).

Křesťanská víra postavila do středu lásku, jak to bylo i jádrem víry Izraele, a tím dala tomuhle jádru novou hloubku a šířku. Věřící Izraelita se každodenně modlí slova knihy Deuteronomium, protože ví, že obsahují jádro jeho existence: „Slyš, Izraeli, Hospodin, náš Bůh, je jediný Bůh. Miluj Pána, svého Boha, z celého srdce, z celé duše a ze všech sil“ (Dt 6,4-5). Ježíš dal dohromady přikázání lásky k Bohu s přikázáním lásky k bližnímu: „Budeš milovat bližního jako sebe samého“ (Dt 19,18,

⁷⁰ Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství Číny*, s. 125.

Mk 12,29-31). Protože Bůh nás miloval jako první (1 Jan 4,10), láska není „příkázáním“, ale odpovědí na dar lásky.⁷¹

Konfucius chápe bližního především jako rodinného příslušníka, ale lze i domyslet širší dosah jeho chápání v tomto smyslu, že se vztahuje se i na blízké a k dalším blízkým v širším okruhu. Ježíš v tomto smyslu jde ještě dál, neboť jako bližní chápe nejen rodinné příslušníky, přátele a známé, ale i všechny lidi.⁷²

Na rozdíl od učení podle Konfucia chápe křesťanství lásku k bližnímu v nejširším možném pojetí. To znamená, že lidé jsou si navzájem bratry a sestrami. Láska každého jednotlivce k Bohu a láska Boha ke každému jednotlivci je tak silná a velká, aby platila v podobném smyslu i mezi lidskými jednotlivci navzájem. Tím lze sjednotit pod jedna „křídla“ nejenom bližní, kteří si navzájem rozumějí, ale i ty, kteří jsou k sobě navzájem v nepřátelském vztahu.

To je ve slovech Lukášova evangelia obsaženo takto: „Milujte své nepřátele, dobře číňte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří s vámi nakládají špatně!“ (Lk 6,27-28).

⁷¹ Srov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, s. 6.

⁷² Srov. KÜNG, H., CHING, J., *Křesťanství a náboženství* s. 126.

4. MATTEO RICCI A JEHO MISIE V ČÍNĚ

Matteo Ricci se narodil roku 1552 v italské šlechtické rodině jako první z třinácti dětí. Stal se jezuitou, aniž o tom dříve informoval svého otce. Stalo se tak na jeho studiích v Itálii, kde se věnoval především právům, pak filosofii a teologii, též i rétorice a matematice. Velmi proslul v geografii a v astronomii. Je autorem globů a mnoha map světa. Všechny tyto znalosti mu velmi pomohly a podpořily jej v jeho misijní činnosti v Číně, kde právě díky tomuto faktu se velmi dobře uvedl. Kněžské svěcení přijal až na cestě do Číny, a to v jižní Indii. Tam stále intenzivně studoval a současně i vyučoval.⁷³

Organizátorem misijního díla v Číně byl tehdy P. Valignano. Povolal do města Macaa v roce 1580 několik mladých jezuitů, mezi nimiž byl též Matteo Ricci. Toto město bylo od roku 1557 portugalskou kolonií a zároveň centrem jezuitů pro jejich misijní dílo na Dálném východě. Matteo Ricci sepsal dějiny celé misionářské činnosti své doby v italské řeči. Toto jeho dílo bylo později doplněno o události týkající se smrti P. Ricciho jiným autorem, též jezuitou, a to v latině.

Číňané se v té době chovali dosti odtažitě od ostatního světa. Nepouštěli do své země cizince. Vystupovali jako národ velmi pilný, milující literaturu a vědu, zvláště astronomii a matematiku. Vyhýbali se válkám. Matteo Ricci říká, že celé království je ovládáno literáty. Číňané se nechtěli nic učit z knih cizinců, protože si mysleli, že všechny ostatní národy jsou barbarské, že nemají vlastní literaturu. Nemalou zásluhou Ricciho byla schopnost překonávat tuto nedůvěru a nepřátelství a vzbudit dokonce city obdivu a vážnosti nejen vůči sobě, nýbrž i vzhledem k evropské kultuře vůbec a italské zvláště. Svým vzděláním a přístupem i charakterem své misijní práce byl Matteo Ricci výjimečně úspěšným.

⁷³ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 13-14.

4.1 Misijní cesty

Sotvaže Matteo Ricci připlul do města Macaa, začal studovat čínštinu. Nebylo to snadné, ale on byl velmi pečlivý. Věnoval tomu asi dvanáct let. Překládal filosofická, teologická a i ostatní vědecká díla do čínštiny. Používal tzv. mnemotechnické metody, aby tak zvládl práci, která kladla mimořádné nároky na paměť. Byl takto předmětem obdivu u ostatních. Krajním důsledkem postoje naprosté uzavřenosti Číňanů vůči světu byly zákony Mingů, které zakazovaly obchod s cizinou ve větší části státu. Cizí obchodníci mohli bydlet pouze v Macau, ale dvakrát do roka dostávali povolení plout dále do vnitrozemí. Této skutečnosti využili jezuité a obchodním způsobem se dostali až do města Siaočin. Matteo Ricci vezl kolečkové hodinky coby dar pro místokrále a zároveň mu věnoval trojúhelníkové benátské sklo a jiné cennosti, čímž si místokrále jezuité získali. Ten dovolil misionářům, aby se usídlili ve městě Siaočin, a to i když byli cizinci. Psal se rok 1583 a tuto výsadu získal P. Matteo Ricci po boku P. Ruggieriho. A to byla vlastně počáteční čínská misijní cesta Mattea Ricciho.⁷⁴

Prefekt dal dvěma misionářům podmínku, aby se odívali jako bonzové, tedy buddhističtí mniši. Oholili si vous i vlasy. Byla to podmínka včlenění těchto našich cizinců do tamní společnosti. Ricci i Ruggieri se ihned podřídili a tak se přizpůsobili čínskému světu. Sdělovali pak svému představenému z Tovaryšstva Ježíšova, že se stali Číňany, aby Čínu získali pro Krista.

Matteo Ricci zjistil, že tamní náboženství je v mnoha bodech podobné křesťanství, učí trpět a konat pokání, slibuje ráj dobrým a peklo špatným lidem, chválí život v celibátu, ale dobře odlišuje a má vyhraněný postoj vůči buddhismu, a to v podstatě zaměňování Stvořitele a stvoření a v učení o reinkarnaci.

Našim dvěma jezuitům byl přidělen pozemek pro stavbu domu a kaple na západním předměstí města. Zpočátku, jak pro nedokonalost jazyka, tak i z opatrnosti

⁷⁴ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci* s. 20-22.

nepomýšleli na aktivnější apoštolát. Avšak kvůli buddhistickému šatu lidé stejně samovolně přicházeli. Přinášeli dary všeho druhu, otcům almužny na jejich výživu, či na olej do lampičky, jež stála před oltářem. Oba misionáři se chovali přiměřeně slušně a skromně. Při stavbě domu i kaple byli jednu dobu ve finanční tísní, ale portugalští obchodníci z Macaa jim pomáhali.

Získali si velkou vážnost mezi lidem, a to díky mnoha krásným knihám s krásným vzhledem a jemným tiskem. Byla tam jistá úcta lidu ke knihám. Pomocí jednoho z prvních konvertitů, který přijal jméno Pavel, byl vydán tamní první katechismus. Byla to první Evropany tištěná kniha v Číně. Boha tam označili výrazem „Pán nebe“. V jazyku Číny totiž neexistuje žádné slovo, jemuž by odpovídalo slovo Bůh.

Z vědeckého hlediska tam dosáhl Matteo Ricci největšího úspěchu svou první zeměpisnou mapou, kterou lidé nejvíce obdivovali. Matteo Ricci tu použil své astronomické, kartografické a matematické znalosti a s pomocí několika místních literátů vytvořil dílo obdivuhodné hodnoty. Následovaly další a další vydání a mapa světa se tak stala zásadním nástrojem poznání západního světa pro Čiňany. Matteo Ricci vyrobil také mnoho glóbů Země a nebeských sfér a k tomu mnoho slunečních hodin. Popsal dráhy hvězd a planet. Získal si velkou vážnost a pověst, že je největším matematikem na celém světě.

Byly to však obtížné časy, i když se jezuité chovali nejvýš opatrně. V prvních šesti letech nebylo celkem ani celých osmdesáti pokřtěných. Přesto vzbuzovali žárlivost buddhistického kléru, který štvál proti misii. Dům byl napaden házením kamenů a Matteo Ricci se musel hájit proti pomluvám na magistrátu. Základním problémem bylo to, že byli postaveni na roveň buddhistickým mnichům, to jim sice umožňovalo navazovat styky s čínským světem, ale zároveň je to podrobovalo naprosté autoritě místního magistrátu. A tak když zemřel starý místokrál, byla pak situace dosti jiná. Jezuité byli vyhnáni ze své rezidence. Byli nuceni se přesídlit, a to

na severovýchod provincie do města Shaozhou (Siaoceo). Tam nastala druhá etapa Ricciho misionářského působení.

P. Valignano poslal P. Ruggieriho do Říma, takže Matteo Ricci zůstal sám. Ruggieri měl s sebou čínské pověřovací listiny sepsané M. Riccim, které byly určeny pro čínského císaře a které měla předat papežská komise v Pekingu s žádostí o svobodné rozvíjení apoštolské činnosti v Číně. Tento záměr však nebyl hned realizován pro čtyři po sobě jdoucí velmi krátké papežské pontifikáty. P. Ruggieri se již k Riccim nevrátil. M. Ricciho doprovázel nový portugalský spolubratr Antonín de Almedia. Jejich počátky na novém místě byly podobné jako při dřívějším působení. Šli vzdát čest všem mandarínům města. Byli přijati s větší srdečností než předtím a dostali přidělený pozemek pro stavbu domu a kostela.

Velkou překážkou v Shaozhou bylo nezdravé klima a infekce, na kterou lidé umírali. Oba naši misionáři onemocněli a P. Almedia zemřel. I následně poslaný kněz, další spolupracovník Ricciho, zemřel. Matteo Ricci jako zázrakem přežil. Píše, že zůstal po čtvrté úplně sám uprostřed pohanského světa. Vlastní misionářská práce vyžadovala hodně trpělivosti. Dva mladíci z domácího obyvatelstva byli první řeholníci, kteří byli pomocníky M. Ricciho. Lidé se k misionářům nechovali vždy přátelsky. Misionáři byli několikrát napadeni, ba dokonce i kamenováni. Avšak proti nepřátelství jedné části obyvatelstva stál velký zápal konvertitů. Nebylo jich mnoho, ale byli horliví. Matteo Ricci navazoval přátelské vztahy s některými proslulými osobnostmi a tak získával pro svoji misijní práci další příznivce. Používal k tomu i své jiné znalosti, zvláště matematiku a přírodní vědy. Rozsévání víry však bylo to základní, co mu nejvíce leželo na srdci. Trvalo však několik let, než se čínský přítel jezuitů stal skutečným křesťanem. Byl to například Qu Taisu, Číňan z významného rodu. Stal se pak vlastně účinným reklamním agentem misionářů. Chválil mezi přáteli a literáty moudrost misionářů i v dalších městech Číny. Jeho prostřednictvím poznal P. Ricci přední literáty a nejdůležitější instituce onoho kraje. Byl to například hlavní úředník sousedního města. Tímto a podobným způsobem pronikal Matteo Ricci mezi čínské obyvatelstvo a získával tak nové křesťany. Nepřestával prohlubovat své znalosti

čínské kultury. Základní texty, kterým se Matteo Ricci věnoval, dával ke studiu spolubratřím a překládal je do latiny. Byly to základy konfucíánského myšlení. Jednalo se o *Pět doktrín* a *Čtyři knihy*. Právě prostřednictvím těchto textů a díky rozhovorům s přáteli a známými literáty se mohl Ricci důkladně obeznámit s konfucianismem, který se pak jeho prostřednictvím stal i v Evropě známým. Samo jméno „Konfucius“ zavedl Matteo Ricci. Nejednalo se o nějaké pravé a vlastní náboženství, nýbrž o soubor mravních naučení. S takto získanými znalostmi se M. Ricci v roce 1595 vydal na další cestu, a to na nové místo v hlouběji v srdci Číny, do Nankingu.

Cestu tam uskutečnil ve stínu vysokého správního úředníka, který projížděl městem na cestě do Pekingu. Chtěl tak rozšířit svoji misii. Před odjezdem ze Shaozhou se Matteo Ricci na radu svých čínských přátel rozhodl vzdát šatu buddhistických mnichů a obléknout oděv podobný oděvu konfucíánských literátů. Pravid, že je nutné, aby „naši měli vlastní šat, a to zvláště pro společenské události“. Změna vzhledu umožňovala zlepšení vztahů s mandaríny, s nimiž mohli konečně jednat jako se sobě rovnými. Též vzniklo nové označení misionářů „vzdělaní kazatelé“, později upravené na „otcové ducha“.

Cestou do Nankingu vysoký správní úředník Shi Lou umožnil Matteovi Riccimu seznámit se s řadou dalších významných osobností. P. Ricci tak navazoval se všemi mandaríny srdečné vztahy. Jejich loď při cestě však ztroskotala a poté nastaly potíže. Shi Lou začal pochybovat, zda jedná správně, když se pohybuje ve společnosti Ricciho. Ten jej musel hodně přemlouvat, že ho jeho služebníci donesou až do hlavního města jihu Nankingu.

Dne 31. května 1595 se Matteo Ricci dostal do cíle. Nanking bylo město tenkrát považované Číňany za největší a nejkrásnější. Matteo Ricci si pronajal dům a začal rozvíjet intenzivně další přátelské vztahy. Musel však být velmi opatrný. Všem tvrdil, že přišel váben vznešeností Nankingu, aniž by komukoliv odhalil svůj hlavní úmysl, totiž evangelizovat Čínu. Zpočátku se mu dařilo, setkával se s vlivnými osobnostmi.

Později se však situace změnila. V takovém významném městě byla přítomnost cizinců více podezřelá než kdekoliv jinde. Cizinec mohl být totiž považován za špiona nebo za potenciálního přívržence Japonska, z kterého měla Čína tehdy obavy. P. Ricci ztratil vlivnou ochranu nejvyšších míst ve městě. Poté byl jiným mandarínem obviněn, že je protistátní živel. Matteo Ricci neváhal a považoval za moudřejší odejít z Nankingu a uchýlit se do Nanchangu. To bylo v červnu 1595.

Nanchang bylo město, odkud pocházela většina literátů. Po svém příjezdu začal P. Ricci ihned vyhledávat známé a příznivé osoby. Ve městě se rozšířila zpráva, že přijel nějaký krajně podivuhodný muž, který se liší od Číňanů postavou i podobou, ale který zná přesto celou literaturu Číny. Mluvílo se o jeho mimořádných vědeckých znalostech i ctnostech a o jeho mimořádné paměti. Upozorňoval na sebe svým rysem misionáře, že se vůbec nebál smrti.

Byl pozván postupně k dvěma knížatům. Tam navázal přátelství. Dostal dary a sám své dary věnoval. Především okouznil svými slunečními hodinami, které ukazovaly nebeská znamení, velikost dnů a nocí, hodinu východu i západu slunce a mnoho dalšího, což v Číně bylo v té době nevídané. Při vzbuzování vědeckého zájmu Číňanů však stále zůstávalo Ricciho cílem přiblížit je ke křesťanskému chápání hodnot. Například na svých hodinách vyryl nápis, že žádné lidské počínání nemá cenu, není-li neseno Boží milostí, že je třeba konat dobro v Boží přítomnosti. Stejně úspěšně byla přijata kopie mapy světa. Velký úspěch zaznamenal Matteo Ricci, když vydal traktát *De amicitia*. K svému dílu pak připojil sedmdesát šest rčení, jejichž obsah čerpal z Cicerona, Seneky a dalších. Vzbudil ve veřejnosti obrovský ohlas a vešel tak do širokého povědomí Číňanů. Jeho autorita ještě více vzrostla po navázání vztahů s literáty „Akademie bílého jelena“. To bylo jedno z bratrstev přísné konfuciánské observace. Jeho členové se těšili výrazné mravní vážnosti. Seznámil se i s hlavou této Akademie. Ten si P. Ricciho velmi vážil, a to pro jeho vysokou morální i vědeckou zdatnost. Poslal mu několik svých žáků, aby se u něho vzdělávali. Otevřeně uznával, že křesťanský zákon je dobrý.

Matteo Ricci nechal v Nanchangu zřídit jezuitskou rezidenci. Mimořádně se mu tam dařilo v jeho práci. Měl tam další své spolupracovníky z Evropy, a když po deseti letech jeden z nich zemřel, drželi Číňané veřejný smutek. V té době tam bylo asi více než dvě stě křesťanů. Matteo Ricci se intenzivně věnoval literární činnosti, především přepisování katechismu do čínštiny.

4.1.1 V Pekingu poprvé

Matteo Ricci si stále více uvědomoval, že je nutno získat potvrzení plné legalizace misionářské práce, a to u nejvyšších úřadů v Pekingu, u samotného císaře. Snažil se všemožně různými cestami prostřednictvím známostí dostat k tomuto cíli, avšak dlouho se mu to nedařilo. Bylo zřejmé, že kdyby bylo dovoleno svobodně hlásat v Číně evangelium, zakrátko by se objevily milióny nových křesťanů. V opačném případě by však bylo možné dokonce pozbyt i to málo, co zde zatím bylo. Matteo Ricci se tedy rozhodl, že raději ustoupí od touhy usadit se přímo v Pekingu, než by riskoval nějaké neštěstí, které by mohlo ohrozit již existující rezidence.

4.1.2 Úspěch v Nankingu

Následovala cesta do Suzhou. Při této příležitosti vyhledal Matteo Ricci svého čínského přítele Qu Taisu. Ten ho přijal tak srdečně, že by to nemohl očekávat ani od nejlepšího křesťana. Mezitím skončila válka s Japonskem v Koreji, a tudíž společenská situace v Nankingu se úplně změnila. Tam tedy teď směřovala další cesta našeho jezuita, a to v doprovodu přítele Qu Taisy. Ten sám znovu a znovu seznamoval Mattea Ricciho s mnohými významnými osobnostmi ve městě. Tentokrát se Matteovi Riccimu podařilo zřídit v Nankingu další jezuitskou rezidenci. Tam plně využil svou misionářskou metodu, a to cestu apoštolátu skrze sdílení vědeckých poznatků. Učil mimo jiné i astronomii. Vydal *Traktát o čtyřech prvcích*, připravil *Základní knihu geometrie*. V Nankingu vyšel spis o našem jezuitovi: *Jak P. Matteo Ricci začal učit*

matematiku. Přes takovéto vysoké vědění se dostal Matteo Ricci k veřejným diskuzím, které se týkaly buddhismu, taoismu, konfucianismu a v neposlední řadě křesťanství. Konfucianismus hodnotil více jako životní filosofii než jako náboženství. Ve smyslu své „obratnosti“ chválil Konfucia, který však nevěděl nic o věcech života po smrti, pouze podal učení, jak dobře žít v tomto životě na zemi. Číňan jménem Li Zhi, představitel buddhistického světa, byl tak nadšen M. Riccim, že napsal dva sonety s nápisem *Matteo Ricci ze Západu*. Jiný vybraný buddhista Li Ruzhen komentoval Mattea Ricciho ústy svého žáka takto: „*Kdo by popíral to, co vyjadřuje páter, popíral by, že slunce je jasné.*”⁷⁵

Byl zakoupen dům a tak obnovena rezidence jezuitů v Nankingu. Proudily tam zástupy lidí, byl nevšední zájem veřejnosti o práci jezuitů a následně došlo k pokřtění mnoha osob. Byla to velmi úspěšná doba v misionářské práci Mattea Ricciho v Číně.

4.1.3 Peking – konečně v Pekingu

Matteo Ricci stále více toužil dostat se do Pekingu. Věděl, že možnost svobodného kázání je jezuitům možné zajistit jedině z tohoto města. Vydal se tedy na cestu s mnoha cennými dary, dříve již obdivovanými čínskou veřejností. Cesta k císaři, totiž samotné přijetí v císařském paláci bylo velmi obtížné, představovalo mnoho útrap a dlouhé čekání. Nicméně však Matteo Ricci dosáhl svého cíle. Postupně se dostal do přízně císařského dvora a mohl se trvale usídlit v Pekingu. Jeho misijní práce měla časem velký úspěch a konverze Číňanů se dostavily mnohem dříve, než tomu bylo předtím v Nankingu. V krátké době bylo pokřtěno asi sedmdesát lidí. O jeho úspěších se dověděli až v Evropě a řády františkánů a dominikánů se rozhodly též poslat do Číny své misionáře.⁷⁶

⁷⁵ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 59.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 61-64

4.2 Trvalejší misijní úspěchy pod vedením Mattea Ricciho

V Pekingu dosáhlo Ricciho dílo, a to misionářské i vědecké, svého vrcholu. Mnoho jeho děl již dříve napsaných vyšlo znovu v Pekingu. Na jejich vydání mnohdy spolupracoval některý z jeho čínských přátel, i když Ricci uměl již čínštinu tak dokonale, že nepotřeboval žádnou pomoc. Po jeho smrti pak Číňané vydali ještě Ricciho mapy světa a přehled jeho matematických děl. Nejvýznamnějším žákem Ricciho byl Xu Guangqi, po svém křtu Pavel. Byl přímo uchvácen jeho rozsáhlými a hlubokými vědeckými znalostmi. Překládal s Riccím prvních šest knih Eukleida. Ty pak vydali pod názvem *Základní kniha geometrie*.⁷⁷

Další dílo Ricciho bylo *Pětadvacet slov*, v němž v duchu křesťanství sesbíral některá rčení řeckého filosofa Epiktéta. Knížka měla velký úspěch mezi konfuciánskými literáty. Vydal zvláštní katechismus, a to ve formě dialogu mezi čínským literátem a křesťanským učencem. Matteo Ricci zastává v tomto díle výrazně odmítavý postoj k buddhistickým a taoistickým pověrám, mnohem mírnější je jeho postoj vůči konfucianismu, jež s výjimkou jistých nepřipustných bodů chválí.

Dalším dílem byly *Paradoxy*, tzv. *Deset kapitol mimořádného muže*. Jde o sbírku imaginárních dialogů o mravoučných argumentech s rozsáhlými odkazy na řeckou filosofii.

Pověst misionářů byla v té době mimořádně veliká. Byli nejen autory důležitých knih v čínštině, ale stávali se i literárním námětem pro druhé. Evangelizace mimo Peking byla též úspěšná. Došlo k četným konverzím i v okolních městech.⁷⁸

4.3 Poslední léta Mattea Ricciho

O tom, jak hodnotil Matteo Ricci v posledních letech svého života svou misijní práci, svědčí slova z jeho dopisu z roku 1605: „Že může být nyní v Číně třináct našich

⁷⁷ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 65.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 65-68.

kněží a čtyři čínští bratři na dvou dvorech a v dalších dvou hlavních městech a že mohou svobodně pokřtít mnoho křesťanů a být respektováni mocnými i vlivnými pány království, to se nám, kteří známe čínský styl zacházení s cizinci, zdá tak úchvatné, že o tom nepřemýšlíme ani nemluvíme jinak než jako o zázračné věci jediné a nejmocnější ruky Nejvyššího.⁷⁹

Výrazným důvodem pro spokojenost byli mladí čínští spolubratři. Krátce po smrti Mattea Ricciho byl počet evropských kněží a čínských bratří stejný: osm a osm. Misionáři však dobře věděli, že k plnému úspěchu jejich práce stále schází oficiální svolení císaře. Mohlo se tak stát skrze eunuchy kolem císaře nebo prostřednictvím vlivných a vysoce postavených mandarínů. Nicméně naděje, že ti, kteří opravdu něco znamenají, takovou konkrétní žádost podají, byly mizivé. Nebyla jiná možnost práce než ta, která byla dosud využívána: postupovat opatrně bez pomýšlení na konverzi ve velkém. A zároveň ujistit nové křesťany, že stát se křesťanem neznamena být nevěrný své zemi a že skrze evangelium může být naplno rozvíjena a věrohodně žita bohatá čínská tradice.⁸⁰

V roce 1610 Matteo Ricci onemocněl. Návštěv u něho bylo tolik, že je prostě nezvládal a mimořádně se velmi vyčerpal. Již se plně nezotavil. Navečer dne 11. května zemřel. „Zavřel oči, jako by se chtěl posilnit spánkem.“⁸¹ Za rok nato byla rakev s jeho pozůstatky s dovolením císaře slavnostně pohřbena na hřbitově Zhala. A císař pak sám zajistil po smrti misionáře ono formální uznání, o něž Ricci během svého života tolik usiloval. Když Matteo Ricci zemřel, bylo v Číně asi dva tisíce pět set křesťanů.

4.4. Období po smrti Mattea Ricciho

Po smrti M. Ricciho se katolická společnost v Číně stále rozrůstala. V roce 1666 bylo v Číně dvě stě padesát tisíc katolíků. Střídala se však období klidu a napětí,

⁷⁹ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 69.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 69-71.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 73.

jak už to v misiích bývá. V roce 1616 (tedy o padesát let dříve), byla nucena většina misionářů se uchýlit zpět do Macaa. Zásahem některých vlivných konvertitů, přátel Mattea Ricciho, se situace poněkud zmírnila.

Německý jezuita Johan Adam Schall byl císařem jmenován prezidentem Tribunálu matematiků. Byl sestaven nový kalendář a tak získali jezuité prestiž nemající obdoby. Dostali peníze na další nový dům a na stavbu nového kostela, prvního veřejného v hlavním městě. Ale změna na císařském stolci vedla následně i ke změnám ve vztazích k jezuitům. A ty byly přechodně zase horší. Zásadní obrat nastal až císařským vydáním tzv. Tolerantního výnosu z roku 1692, který ukončil pronásledování křesťanství v Číně.

Následné nemalé problémy však poté vytvořili misionáři jiných řádů z různých zemí mezi sebou. Nebyla totiž úplná jednota v pohledu na otázku tzv. ritů. Zatímco Matteo Ricci zastával názor, který jednoznačně neodsuzoval Konfucia a jeho učení, ale naopak vyhledával společné znaky v jeho učení s křesťanstvím, a tím nejitřil atmosféru vzhledem ke konvertitům, misionáři z jiných řádů s tímto nesouhlasili. Tyto otázky (ke všemu ještě zkreslené) se projednávaly potom i v Římě, což mělo za následek, že byl vydán papežský příkaz, který směřoval proti národním ritům Číňanů. To byla rána další evangelizaci v Číně a počet věřících začal klesat. Tento stav trval asi sto let, tedy až do poloviny 19. století.

V těchto těžkých obdobích docházelo k opětovným vlnám pronásledování křesťanů v Číně. V letech 1740-1840 byli umučeni dva biskupové a mnozí kněží, z nich i někteří čínští. Je však paradoxní, že v této nepříznivé době byla povolena a skutečně tiskem vyšla čínská díla Mattea Ricciho včetně jeho katechismu.

V polovině 19. století došlo opět k uvolnění, zlepšily se vztahy ke křesťanům a komunita věřících se opět začala rozrůstat. Na konci 19. století bylo v Číně sedm set tisíc katolíků. Počátkem 20. století nastalo zase nepříznivé období, totiž vášnivé vzednutí odporu proti všem cizincům v Číně. Křesťané byli považováni za jejich pomocníky. Mnoho kostelů bylo zničeno a hrobka Mattea Ricciho byla odkryta a jeho

kosti dokola rozházeny. Po skončení „bouře“ byla hrobka rekonstruována, protože i odpůrci křesťanství uznali, že jezuitští misionáři hráli v čínské kultuře význačnou roli, zvláště pak sám Matteo Ricci.

Poslední a snad největší ránu dostali misionáři v Číně po komunistické revoluci v 20. století. V období tzv. „kulturní revoluce“ nejen katolický vliv, ale i do té doby vždy uznávaná vědecká činnost misionářů, byly prohlášeny za zhoubné pro čínskou kulturu. Byla opět zneuctěna hrobka Mattea Ricciho ve Zhale. Nepomohlo ani to, že hřbitov Zhala byl prohlášen za chráněnou oblast již od prvních let lidové republiky a že byl zahrnut do pozemků náležejících škole pro stranické kádry. Po skončení období „kulturní revoluce“ však vzpomínka na velikého jezuitu Mattea Ricciho začala zase sílit a v sedmdesátých letech byl obnoven jeho hrob a hroby dalších jezuitů. Nyní je hřbitov ve Zhale s hrdostí ukazován návštěvníkům Číny.⁸²

4.5. Zhodnocení významu Mattea Ricciho

A co říci závěrem? Vystihnout stručně význam osobnosti a díla jezuita Ricciho snad ani není možné. Matteo Ricci byl duchovním velikánem nadčasového charakteru, tedy nejen své doby. Jeho přínos pro Čínu byl nesmírný, a to nejen ve smyslu misionářském, ale i vědeckém a kulturním. Byl na svou práci v Číně velmi dobře připraven a stále se zdokonaloval. Dobře věděl, že bez dokonalé znalosti čínského jazyka nemůže uspět. Ten se učil ke své dokonalosti dvanáct let a stále si jeho znalost vylepšoval. Ještě dříve však zdatně ovládal různé vědecké disciplíny, a to astronomii a matematiku, stejně tak i filosofii, teologii, práva a přírodní vědy, geografii i kartografii a další obory. Znalost latiny a dalších evropských jazyků byla samozřejmostí.

Dobře věděl, že dříve než začne s evangelizací, musí upoutat znalostmi vědeckými. Toho dovedl velmi dobře využít. Byl nesmírně pracovitý, obětavý,

⁸² Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 77-78.

houževnatý a cílevědomý, byl ochoten snášet příkoří i neúctu. Všechny své klady umocňoval a tak oslňoval okolí svou přísnou pravdomluvností. Problematiku kolem Konfucia a jeho učení řešil dle svého modelu, a tím také uspěl ve své misijní práci velmi dobře. Vyhledával a zdůrazňoval totiž především shodné prvky v Konfuciově nauce s křesťanským učením a se svým působením. Ponechával tak Číňanům jejich vlastní národní cítění, a tedy jejich identitu. Nestavěl se proti národním ritům Číňanů a tím získával mnoho nových křesťanů, a to nejen z řad obyčejných obyvatel Číny, ale i z řad velmi významných a politicky vlivných Číňanů. Tito mu pak obětavě pomáhali v jeho misijní práci. Vypracoval způsob tolerance toho, co později v Římě nebylo zcela jednoznačně pochopeno. Jeho misionářské dílo je bezesporu veliké, zasvětil mu celý svůj život a všichni Číňané by právem měli být hrdi na tohoto „svého“ velikána.

Velikost díla jezuity Ricciho, jeho osobní význam a odkaz je dobře zapsán ve světovém povědomí a důkazem uznání jeho výjimečnosti ze strany církve je zahájení jeho beatifikačního procesu v Římě.

Jezuita P. Matteo Ricci zemřel v cizí zemi daleko od svého domova, k smrti vyčerpán uprostřed své misijní práce, kterou nade vše miloval, pro niž svůj život obětoval. Kněz P. Sabatino de Urzis SJ, který přijal před jeho smrtí jeho zpověď, „byl plný takové duchovní radosti, že nikdy v životě nezakusil větší.“⁸³

⁸³ Srov. ANDREOTTI, G., *Matteo Ricci*, s. 73.

ZÁVĚR

Závěrem považuji za vhodné připomenout, že konfucianismus je vhodné lépe chápat jako filosofický směr než náboženství. Konfucianismus učí, že společnost musí být vybudována na principech spravedlnosti a umírněnosti. Tyto ideje spojené s tradičními hodnotami se staly státním náboženstvím a zůstaly jím až do vzniku Čínské republiky r.1912.

Konfucianismus má mnoho shodných prvků s křesťanstvím. Ty dovedl misionář Matteo Ricci při evangelizaci Číny dobře zdůraznit a dokonce je i k prospěchu věci využít. Naproti tomu neshodných prvků, které se vymykají křesťanskému pojetí, je méně, z nichž vyjímám následující:

Konfucius byl ženatý a měl svoji rodinu. Měl založenou filosofickou školu. Lišil se od Krista tím, že žil podstatně delší život. Na rozdíl od Krista nezemřel mučednickou smrtí, aby vykoupil hříšnost světa.

Konfucius hlásá lásku k bližnímu, víceméně k přátelsky laděným osobám. Naproti tomu Kristus jde ještě dál, zastává příkaz lásky i k nepřátelům.

Konfucius ctí původní způsoby života Číňanů, zastává kladný postoj k dlouholetým zvykům, tedy ritům čínského obyvatelstva, které misionář jezuita Matteo Ricci neodsuzoval, avšak ostatní misionáři jiných křesťanských řádů byli opačného názoru.

Konfucius více psal. Žil v době, kterou lze charakterizovat převahou psané myšlenky než přímého slovního projevu. Naproti tomu Kristus především kázal posluchačům, veřejně hlásal své učení. Kristus je Boží syn, vtělený do lidské podoby, narozený z Marie Panny.

Konfucius hledal pro své učení pozemskou oporu v některé osobní autoritě svého současného světa. Soustřeďoval se více na pozemský způsob života

(antropocentrismus). Naproti tomu Kristus upínal své hlásání ke svému Otci – Bohu (teocentrismus).

Konfucianismus je ve svých morálních zásadách velmi blízký křesťanskému pojetí. V tomto smyslu pracoval v zájmu šíření křesťanství Matteo Ricci a o to více se přiblížil čínskému obyvatelstvu a získal svůj úspěch při evangelizaci Číny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. KÜNG, H., CHING J., *Křesťanství a náboženství Číny*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-294-2.
2. ANDREOTTI, G., Ricci M., Matteo Ricci. *Jezuita v Číně*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007. ISBN 978-80-86715-82-7.
3. VOCHALA, J. *Konfucius v zrcadle sebraných výroků*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1695-9.
4. HOOBLER, T., HOOBLEROVÁ, D., *Konfucianismus*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-190-5.
5. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. 4. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-7-1.
6. WERNER, K., *Náboženské tradice Asie*, Bratislava: Cad Press, 2009. ISBN 978-80-80-88969-30-3.
7. ŠTAMPACH, I., *Přehled religionistiky*, Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7017-721-7.
8. DAN, Y., *Konfuciova moudrost pro 21. století*, Brno: Komputer Press 2009. ISBN 978-80-251-2527-4.
9. PARTRIDGE, C. (ed.), *Lexikon světových náboženství*, Slovart, 2006. ISBN 80-7209-796-2.
10. BENEDIKT XVI. Encyklika *Deus caritas est* o křesťanské lásce. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.
11. KEENE, M., *Světová náboženství*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-0983-7.
12. KONFUCIUS – Rozpravy, Praha: Mladá Fronta, 1995. ISBN 80-204-0295-0.
13. www.cadpress.sk/konfucius.